

Vapaaehtoisturismia vai nykyajan kehitysyhteistyötä –
 diskurssianalyttinen vertailu kansainvälisen vapaaehtoistyön
 merkityksistä jälkimodernissa sosiaalisuudessa

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
2 TEOREETTINEN KESKUSTELU	7
2.1 Postmodernin etiikka	7
2.2 Kehitysyhteistyön muuttunut luonne	9
2.3 Vapaaehtoistyö valinnanmahdollisuutena	12
2.4 Matkailua erilaisine vastareaktioineen	14
2.5 Vapaaehtoisturismi uutena käsitteenä	16
3 EMPIIRISEN AINEISTON ANALYYSI	21
3.1 Diskurssianalyttinen viitekehys	21
3.2 Kilroy Travels: "Volunteer Travel...is Meaningful Travel"	22
3.3 Etelän vapaaehtoishjelma: "Syväasukellus etelän arkeen"	23
3.4 Eroja ja yhtäläisyyksiä puhetavoissa	24
3.5 Diskurssit muotoutuvat	29
4 YHTEENVETO JA POHDINTA	31
KIRJALLISUUS JA MUUT LÄHTEET	35
LIITTEET	39

Anna Viljanen

Matkailututkimuksen proseminaari/ kandidaatintutkielma

Lapin yliopisto

Kevät 2007

1 JOHDANTO

Kansainväliseen vapaaehtois- ja auttamistyöhön on perinteisesti lähdetty kansalaisjärjestöjen kautta, jolloin kyseessä on ollut ensisijaisesti pitempiaikainen, kehitysyhteistyöhön liittyvä vapaaehtoistyön muoto. Viime aikoina rinnalle on tullut uudentyypinen, kaupallisten matkatoimistojen harjoittama vapaaehtoistyön välitystoiminta, jossa asiakas voi kirjaimellisesti ostaa paikkansa vapaaehtoistyöprojektissa. Tällöin projektissa on mahdollista olla mukana lyhimmillään pari viikkoa ja vapaaehtoistyökohteita löytyy ympäri maailmaa ja kaikilta eri aloilta, merikilpikonnien suojelusta orpokodissa työskentelyyn. Tämän tyyppiseen vapaaehtoisturismiin (volunteer tourism) liittyy usein myös omatoiminen kohdealueella matkailu ja vapaaehtoistyöprojektissa toimiminen saattaaakin olla vain yksi aktiviteetti matkan varrella.

Tämän työn tutkimuskohteena on kansainvälinen vapaaehtoistyö nykyisissä muodoissaan. Tarkastelun kohteena on erityisesti Suomesta muualle maailmaan suuntautuva vapaaehtoistyö. Tavoitteena on hahmottaa uudenlaista vapaaehtoisturismia (vapaaehtoismatkailua) osittain erillisenä ilmiönä verrattuna perinteiseen, kansalaisjärjestöjen harjoittamaan vapaaehtoistyöhön. Tätä käsitystä käytännössä testaamaan on valittu kaksi empiiristä aineistoesimerkkiä kahdelta, eri lähtökohdista puhuvalta toimijalta. Keskeisenä lähtökohdiana on siis ajatus siitä, että nykyisiin kansainvälisen vapaaehtoistyön muotoihin on pääpiirteittäin kaksi historiallista väylää: 1) kehitysyhteistyön ja kansalaisjärjestötoiminnan kautta kulkeva, sekä 2) matkailun eri muotojen ja vastareaktioiden kautta kulkeva. Lähtökohdakohtaus on, että kansainväliseen vapaaehtoistyöhön liittyvistä puhetoivoista on löydettävissä niiden yhteiskunnallisten juurten vaikutus, vaikka nämä puhetoivot monin paikoin kohtaavat ja sekoittuvat toisiinsa. Tutkimuksen lähtöasetelma on hahmoteltu taulukossa 1.

Taulukko 1.

(TAUSTA)	(siirtomaavalta)	(massamatkailu)
”MODERNI”	kehitysyhteistyö	reppumatkailu
”POSTMODERNI”	”genuine volunteerism”	”touristic volunteerism”
TAPAUSESIMERKKI	Etelän vapaaehtoisohjelma	Kilroy Travels

Tutkimuksen pääkysymyksenä on: *millaisten erottautumis- ja merkityksenantoprosessien kautta kansainvälinen vapaaehtoistyö esiintyy nykyisessä sosiaalisessa todellisuudessa?* Pääkysymystä avaavat alakysymykset: *miten vapaaehtoistyöstä puhuvien toimijoiden taustat ja historialliset vaiheet näkyvät nykyisissä puhetoivoissa? Millaisia motivaatiolähtökohtia kansainväliseen vapaaehtoistyöhön liitetään: miten sen tekemistä ja merkitystä selitetään ja perustellaan?* Tutkimus on pohjimmiltaan tutkijan oman ennakkokäsityksen testaamista käytännössä: sen, että kansalaisjärjestö ja matkatoimisto puhuvat vapaaehtoistyöstä eri tavoin, ja sen, että näillä puhetoivoilla on merkitystä sekä sosiaalisen todellisuuden ylläpitämisessä ja toisintamisessa että sen luomisessa ja muovaamisessa. Ennakoimani puhetoivot olen väljästi määritellyt käsitteisiin ”*genuine volunteerism*” (tarkoituksellinen vapaaehtoisuus) ja ”*touristic volunteerism*” (matkailullinen vapaaehtoisuus). Tutkimus on lähestymistavaltaan matkailun sosiologiaa, ja se jakautuu kahteen osaan: teoreettiseen keskusteluun ja empiirisen aineiston analyysiin.

Teoreettisessa osiossa lähestyn tutkimuksen keskeisiä käsitteitä *kehitysyhteistyö, vapaaehtoistyö, matkailu, ja vapaaehtoisturismi* pääasiassa sosiologisen keskustelun kautta. Teoreettinen keskustelu painottuu postmoderniksi väitettyyn sosiaaliseen todellisuuteen ja eettisten traditioiden merkitykseen siinä. Edellisellä viitataan nykyiseen, länsimaalaiseen (suomalaiseen) yhteiskuntaan, jossa itse elän. Eettisistä traditioista olen kiinnostunut siksi, että oletan vapaaehtoistyön eri muotoja määrittävän aina jonkin tason arvopohdinta. Kuten keskustelussa tulee esille, vapaaehtoistyön tekemistä ei voida enää selittää ”puhtaalla” altruismilla tai uskonnon kaltaisella velvoitemoraalilla, vaan se rakentuu useammista osatekijöistä. Toisin sanoen, traditionaalisten merkityksenanto- ja selitysmallien lisäksi vapaaehtoistyön tekemiseen liitetään uudenlaisia määreitä.

Empiirisen aineiston analyysissä näkökulma painottuu siihen, millaisilla käsitteillä kansainvälistä vapaaehtoistyötä välittävät tahot itse puhuvat vapaaehtoistyön merkityksestä ja mahdollisuuksista työhön lähtijän kannalta. Empiirisenä aineistona käytän kahden vapaaehtoistyötä välittävän toimijan esittelyä ohjelmastaan. Näitä ovat: kehitysyhteistyötä tekevien kansalaisjärjestöjen yhteistyönä toteuttama *Etelän vapaaehtoisohjelma* (Etvo), sekä (nuoriso)matkatoimisto *Kilroy Travelsin vapaaehtoisohjelma* (Kilroy). Empiirinen aineisto on siis kvalitatiivista, alkujaan

esittely/markkinointitarkoitukseen kirjoitettua tekstiä. Etvon ja Kilroyn olen valinnut tapausesimerkeiksi siksi, että ne ovat kvalitatiivisessa mielessä kiinnostavia tapauksia. Toisin sanoen oletan, että niiden erilaiset puhettavat edustavat tutkittavan ilmiön ”eri päitä”, vaikkakin myös yhtäläisyyksiä on havaittavissa. Tässä kohdin on syytä muistuttaa, että tutkijana määrittelen tutkimuskohdettani pitkälti etukäteen valitsemalla jonkin tietyn aineiston tutkimuskohteeksi. Tässä tutkimuksessa keskityn ilmiön sisäisen vaihtelevuuden esiintuomiseen nimenomaan toimijoita vertailemalla: oletan siis, että kansalaisjärjestötoimijan ja matkatoimisto-toimijan puhettavat eroavat toisistaan vapaaehtoistyön suhteen. Analyysimenetelmänä käytän diskurssianalyysia, eli etsin aineistosta käsitteitä ja laajempia puhetapoja, joiden avulla hahmotan kokonaiskuvaa tutkimuskohteesta. Soveltamani diskurssianalyttisen viitekehyksen esittelen tarkemmin analyysin yhteydessä.

Tutkimuksen tieteellisen luotettavuuden suhteen on syytä tarkentaa, että tutkimusotteeni on ”tietoisesti subjektiivinen” eli tietoinen omasta ei-objektiivisuudestaan. Tarkoitin tällä sitä, etten voi kieltää tutkimuksen ulkopuolisen tietoni ja aiemman kokemukseni vaikutusta tutkimusprosessissa. Olen itse ollut vapaaehtoistyöntekijä, olen itse ollut reppumatkailija, ja ennen kaikkea olen itse ollut vapaaehtoisturisti. Näen tämän sekä mahdollisuutena että haasteena: toisaalta voin käyttää omia kokemuksiani hyväksi, toisaalta juuri omien kokemusteni vuoksi omat ennakkokäsitykseni ovat vahvat. Vaikka omat kokemukseni ja ennakkokäsitykseni vaikuttavat varmasti sekä tutkimuskohteen valintaan että tutkimustuloksiin, pyrin kaikesta huolimatta pitämään silmäni auki ja suhtautumaan kriittisesti myös omiin näkemyksiini.

Alkuperäinen syy, miksi halusin tehdä tutkimusta nimenomaan tästä aiheesta, oli oma havaintoni siitä, että ”*jotkut reppumatkailijat tekevät hetken aikaa vapaaehtoistyötä syistä, jotka eivät millään muotoa ole puhtaan altruistisia*”. Tämä virke paljastaa paljon: myös omat ennakkoluuloni. Olin itsekin hämmentynyt siitä, miten ilmiöön pitäisi suhtautua: toisaalta kasvava vapaaehtoisturismi näytti saavan aikaan positiivista muutosta matkailukäytännöissä, mutta toisaalta lyhytaikaisella ja hetken mieltäjohteesta tehdyllä vapaaehtoistyöllä näytti olevan negatiivisiakin seurauksia. Omien havaintojeni perusteella väitin ennen tutkimuksen aloittamista, että ”todelliset vapaaehtoistyön tekijät” erottautuvat ”tavallisista matkailijoista” melko pian, ja että tämä ilmiö tulee jatkossa vapaaehtoisturismin kasvaessa näkymään yhä enemmän. ”Todellisilla

vapaaehtoisilla” tarkoitin henkilöitä, joille vapaaehtoistyön tekeminen on itsetarkoitus, eli jotka suunnitelmallisesti matkustavat esimerkiksi kehitysmaahan pitkäksi aikaa tekemään vapaaehtoistyötä. ”Tavalliset matkailijat” tätä vastoin saattavat sisällyttää vapaaehtoistyötä osaksi päätarkoitustaan eli matkustamista, ja he saattavat tehdä vapaaehtoistyötä myös hetken mieltäjohteesta, vähillä ennakkotiedoilla työn tarkoituksesta ja ilman työhön mahdollisesti vaadittavia erityistaitoja.

Itselläni oli vahva epäily siitä, että etenkin lyhytaikainen, länsimaalaisten turistien tekemä vapaaehtoistyö hyödyttää itse asiassa enemmän heitä itseään kuin autettavaa järjestöä. Turistin tavoittelemat kokemukset, elämykset ja hyvä mieli voivat hyvin olla vapaaehtoisturismin ensisijainen liikkeellepanija, ei siis suinkaan se, että heidän työpanostaan todella tarvitaan. Omat havaintoni kärjistin seuraavasti: ”merikilpikonna monikin seikkailunhaluinen reppumatkailija olisi valmis lähtemään pelastamaan, samoin orpokodissa olisi kiva leikkiä lasten kanssa, mutta esimerkiksi kehitysvammaisista aikuisista monikaan ei olisi pidemmän päälle valmis huolehtimaan”. Toisin sanoen: vapaaehtoistyötä on monikin halukas tekemään, mutta suurempaan ”uhrautumiseen” ei olla valmiita. Halusin tietää, mistä tässä kaikessa oikein on kyse: mitä on kansainvälinen vapaaehtoistyö postmodernissa sosiaalisessa todellisuudessa?

Vapaaehtoistyön ja matkailun yhdistäminen, vapaaehtoisturismi, on ilmiönä yhteiskunnallisesti uusi. Sitä on kirjallisuudessa käsitelty suhteellisen vähän, ja se on matkailun sisällä vielä hyvin marginaalinen alue. Tutkimuksellani ei ole kvantitatiivisen aineiston tuomaa yleistettävyyttä, johtuen nimenomaan ilmiön hajanaisuudesta. Vapaaehtoistyön suosio osana matkailua on kuitenkin kasvussa. Nämä lähtökohdat huomioon ottaen tämä tutkimus keskittyy ilmiön hahmottamiseen yleisellä tasolla: teoreettisen keskustelun, kvalitatiivisen aineiston ja omien kokemusteni vuoropuheluna. Lopullinen tarkoitus on yksinkertainen: määritellä tarkemmin käsitettä vapaaehtoisturismi/vapaaehtoismatkailu (volunteer tourism/volunteer travel), sekä käydä keskustelua sen mahdollisuuksista, vaikutuksista ja merkityksestä tulevaisuudessa.

2 TEOREETTINEN KESKUSTELU

2.1 Postmodernin etiikka

Aloitan tutkimuksen teoreettisen osion pohtimalla sosiologista keskustelua postmodernista. Tämä siksi, että postmodernin keskustelun teemat, erityisesti moraaliin ja etiikkaan liittyvät, kulkevat läpi koko tutkimuksen ja liittyvät muihin teoreettisiin käsitteisiin, joita käytän. Väitellä voidaan siitä, onko postmodernia ylipäättään olemassa, eli onko yhteiskuntamme siirtynyt uudelle, uutta logiikkaa seuraavalle aikakaudelle, vai ovatko sosiaaliset muutokset vain modernin maailman luonnollista jatkumoa. Tässä mielessä tutkimuskohteen lähestyminen postmodernin keskustelun kautta on sekä haastavaa että riskialtista. Valintaani perustelen kuitenkin seuraavasti: ensiksi, tutkimukseni tavoitteena on *hahmottaa laajoja yhteiskunnallisia vaikutusmekanismeja* tietyn ilmiön taustalla, ja toiseksi, *muutoksia sosiaalisessa todellisuudessa on todella tapahtunut*, eli vapaaehtoistyön saamisessa merkityksissä ja muodoissa on eroja, jos verrataan nykytilannetta muutaman vuosikymmenen takaiseen käsitykseen. Baumanin (1996, 191) sanoin ”*postmoderni on osuva termi, koska se pakottaa kiinnittämään huomiota jatkuvuuteen ja epäjatkuvuuteen ja ymmärtämään, että ne ovat nykyisen yhteiskunnallisen tilanteen ja sitä edeltäneen, nykyisen tilanteen synnyttäneen muodostuman välisen monimutkaisen suhteen kahdet eri kasvot*”. Onko näissä muutoksissa kyse modernin hajoamisesta, postmodernista - vai kenties myöhäisestä modernista? Erityisen kiinnostunut olen eettisten traditioiden merkityksestä niin kutsutussa postmodernissa – tai, tarkemmin sanottuna siinä sosiaalisessa todellisuudessa, jossa itse elän.

Kirjaimellisesti postmoderni viittaa johonkin modernin jälkeen tulevaan. Modernin projekti voidaan tulkita systeemiksi, joka pohjautuu seuraavanlaisiin ilmiöihin: teollistuminen ja uudet tuotantotavat, kaupungistuminen, kasvanut liikkuvuus, markkinat, yrittäjyys, luokkaerot, taloudellinen kasvu ja kehitys. Koko keskustelu postmodernista pohjautuu enemmän tai vähemmän siihen huomioon, että modernin luomat järjestelmät ja rakenteet on asetettu kyseenalaisiksi sen itsensä toimesta. Sosiaalisten rakenteiden murtuessa moderni rikkoo oman perustansa, ja seurauksena on legitimaatiokrissi. Aiemmat jaottelevat elementit, kuten luokka ja kansakunta, ovat

menettäneet merkitystään. Metanarratiivit eli kokonaisvaltaiset uskonnolliset, poliittiset ja tieteelliset selitykset maailmasta ovat kadottaneet uskottavuuttaan. Vapaus, vastuu ja epävarmuus muodostavat kolmion, jonka kaikki kulmat kiinnittyvät toisiinsa. Ei ole mahdollista nojata menneeseen, eikä tulevaisuudesta ole tietoa. Epävarmuuden kasvaessa joustavan toiminnan merkitys korostuu. (Mustonen 2006, 17-23.)

Bauman (1996, 192-197) kuvailee postmodernia täysin kehittyneeksi moderniksi, moderniksi itseään varten. Postmoderni on modernia, joka on onnistunut vapautumaan väärästä tietoisuudesta, tullut tietoiseksi itsestään. Postmoderni sosiaalinen tilanne on olennaisesti ja peruuttamattomasti epätasapainoinen; kaikki löydettävissä oleva järjestys on paikallista, äkillistä ja väliaikaista. Postmodernin sosiologinen teoria tulisi Baumanin mukaan rakentaa seuraaville käsitteille: sosiaalisuus (sociality), habitaatti (habitat), minän rakentaminen (self-construction) ja minän koostaminen (self-assembly). Modernissa yhteiskuntateoriassa näitä käsitteitä vastasivat yhteiskunnan, normatiivisen ryhmän, sosialisointi ja kontrollin käsitteet.

Modernin instituutioiden heikentyessä postmodernin aikakauden toimijat ovat pakotettuja jatkuvasti tekemään valintoja erilaisten eettisten sääntöjen välillä. Nämä säännöt ovat tasavertaisesti perusteltavissa, joten moraalisiin kysymyksiin törmää koko ajan. Postmodernin keskustelussa ollaan yhtä mieltä siitä, että nykyajan maailmassa on suuri puute universaaleista, ihmisiä ohjaavista tapakoodeista. Toisaalta vapaus on suuresti kaivattu arvo, toisaalta äärimmäisiin arvoihin nojaaminen vähentää vapautta. Oikeiden valintojen ja itselleen sopivan elämäntyylin löytäminen epävarmassa postmodernissa maailmassa on vaikeaa. (Mustonen 2006, 29.) Postmodernin tilanteen eettinen paradoksi onkin siinä, että se palauttaa ihmisille tilaisuuden moraaliseen valintaan ja täyteen vastuuseen, mutta riistää heiltä samanaikaisesti universaalien ohjenuoran tarjoaman turvan. Moraali on näin ollen yksityistetty. (Bauman 1996, 43-44.)

Edellä esitellyt postmodernin eettisyyden piirteet voidaan tiivistää Ilmosen (1998, 6-7) avulla seuraaviin ominaisuuksiin: 1) luottamuksen heikkeneminen moderniteetin perustituutioihin, 2) hämmennys sen suhteen, missä kulkee yksilöllisen vapauden ja julkisen kontrollin raja, sekä 3) useiden rinnakkaisten moraalikoodien läsnäolo, niiden keskinäinen yhteenkiertyminen ja sen seurauksena selkeiden tienviittojen puute.

Jos näin todella on, mikä avuksi postmodernin aiheuttamaan hämmennykseen eettisen vastuun ja sallivan vapauden välimaastossa? Taylor (1989, 8, Ilmosen mukaan 1998, 11) lähtee siitä, että moraali on kokonaispaketti. Se esittää ihanteen hyvästä, mutta vaatii myös uhrauksia sen puolesta. Ihanteita ja tekoja ei voida erottaa toisistaan, jos halutaan välttää fundamentalismin pakkopaita ja vastaavasti salliva äärirelativismi. Ilmonen tarkentaa asiaa toteamalla, että moraalikysymyksissä fundamentalismista tulee pelkkä hallinnan ja hyvien asioiden kieltämisen väline, äärirelativismi puolestaan tuottaa sumeilematonta ja muista piittaamatonta itsensä toteuttamista (ääri-liberalismia). Moraalin kahta puolta, ihanteita ja uhrauksia, ei näin ollen voida erottaa toisistaan.

Postmodernin esiintulon on siis väitetty vapauttaneen toimijansa modernin sitomista velvoitteista luokkaa, kansallisvaltiota tai uskonnollisia normeja kohtaan. Johtaako kyseinen muutos vapautteen ilman rajoja, vastuuntunnon täydelliseen katoamiseen – tai, durkheimilaisittain anomiaan, kollektiiviseen passiivisuuteen ja välinpitämättömyyteen moraalinormien puutteesta? Lähteenmaa (1998) arvioi väitteitä nykyajan nuorista ”minä-sukupolvena”, joka on ”itsekeskeistä eikä missään tapauksessa ainakaan uhrautuvaa”. Hän toteaa tutkimuksessaan, ettei velvoitemoraali ole suinkaan hävinnyt nuortenkaan parista, vaan sitä sovelletaan tilannekohtaisesti muun eettisen ajattelun rinnalla. Lähteenmaa suhtautuu varauksella Baumanin näkökantaan siitä, että universalistinen sääntöetiikka olisi tullut tiensä päähän. Muun muassa tähän tutkimukseen palaan uudelleen edempänä. Seuraavassa jatkan teoreettista pohdintaa tutkimuskohteeseeni liittyvien käsitteiden ympärillä ja pysähdyn aika ajoin punnitsemaan postmodernin keskustelun antia aiheeseen.

2.2 Kehitysyhteistyön muuttunut luonne

Modernin perustan rikkoutuminen eli modernin tuleminen tietoiseksi itsestään voidaan nähdä erityisen selvästi kehitysuskoisen modernisaatioprosessin synnyttämässä *kehitysavussa* ja *-yhteistyössä*. Aloitan tämän osion käsittelemällä tiivistetysti kehitysyhteistyön historiallista taustaa ja sen vaiheita suomalaisessa yhteiskunnassa:

Suomalainen kehitysaatoiminta alkoi lähes 200 vuotta sitten. Ensimmäiset aloitteet tulivat kirkolta, jonka piirissä alettiin 1800-luvun alkupuolella koota varoja Afrikassa

tehtävään lähetystyöhön. Toisen maailmansodan jälkeen syntyneet uudet kansainväliset järjestöt organisoivat apua muun muassa pakolaisille. Suomi sai tällöin apua esimerkiksi YK:n alaisilta järjestöiltä. Valtion virallinen kehitysyhteistyö aloitettiin Suomessa 1960-luvulla, ja samoihin aikoihin länsimainen kolonialismi alkoi purkautua kehitysmaissa eri maiden itsenäistymisprosessien myötä. Kehitysaaliike vahvistui 1960–70-lukujen aktiivisessa ja kehitysaamyoenteisessä ilmapiirissä. Tällä hetkellä Suomessa toimii noin 300 kehitysyhteistyötä tekevää kansalaisjärjestöä, joista suurin osa (yli 200) kuuluu Kehitysyhteistyön palvelukeskukseen (Kepaan). (Leskinen 2003, 15-17.)

Vapaaehtoisella *kehitysyhteistyöllä* tarkoitetaan kansalaisjärjestöjen kannattajiensa tuella toteuttamaa kehitysyhteistyötä ja avustustoimintaa kehitysmaissa ja Suomen lähialueilla sekä sitä tukevaa keräystoimintaa, tiedotusta ja asennekasvatusta. *Kehitysaaliike* on laajapohjainen kansanliike, jonka tavoitteena on maailmanlaajuisen vastuun toteutuminen, kansainvälisen solidaarisuuden edistäminen ja kehitysmaiden aseman parantaminen. (Leskinen 2003, 27.) Suomalainen kehitysaaliike on omien jäsentensä sanoin ”pyrkinyt 1960-luvun alusta lähtien näyttämään, millä tavoin tehdään ruohonjuuritason, vastaanottajan todelliset tarpeet huomioonottavaa, hyvää kehitysyhteistyötä” (Laitinen et al. 1990, 7). Kehitysaaliikkeellä näyttää siis aina olleen kauniit ja ihailtavat tavoitteet, mutta millainen on ollut niiden kohtalo modernin kehitysuskon asettuessa kyseenalaiseksi?

Ensimmäinen sosiologinen kehityksen kuvaus oli *modernisaatioteoria*, jonka mukaan kehitysaat saavuttaisivat teollisuusmaat ottamalla mallia länsimaiden käymästä tiestä. Modernisaatioteoria oli kylmän sodan lapsi, ja sitä kritisoitiin asioiden yksinkertaistamisesta sekä perusteettomasta optimistista. (Lindberg 2004, 87-88.) 1990-luvun taitteessa myös suomalaiset kehitysyhteistyöjärjestöt joutuivat toteamaan, että kehitysapu oli ajautunut vakavaan ideologiseen kriisiin. Virallista suomalaista kehitysyhteistyötä arvosteltiin sekä ulko- että sisäpuolelta, ja kehitysavun mielekkyys kokonaisuudessaan asetettiin kyseenalaiseksi. Kehitysavun kriittisimmät arvostelijat saapuivat nimenomaan kehitysaatoista, joita hyvää tarkoittava länsimainen kehitysaaliike oli koko olemassaolonsa ajan pyrkinyt ”auttamaan” ja ”kehittämään”. Heidän sanomansa oli: ”nyt saa riittää, lakkauttakaa apu ja lopettakaa kehitys”. Tätä näkökantaa perustelemaan voidaan löytää seuraavat syyt: 1) *kehitysapu tukee kehityksen myyntiä*, sitä että ”alikehittyneestä kolmannesta maailmasta” voisi ja pitäisi tulla

samanlainen kuin ”kehittynyt ensimmäinen maailma”, ja 2) *kehitysapu korostaa talouden merkitystä* yhteiskunnan keskipisteessä eli avun antajan ja vastaanottajan suhde määräytyy rahan kautta. Kriitikkojen mukaan kehitysyhteistyölle ominaisia piirteitä ovat olleet huono toimivuus ja antajapuolelle koitua hyöty. (Laitinen et al. 1990.)

Kehitysyhteistyöstä puhutaan Suomessa kuitenkin edelleen. Sitä tehdään (esim. Kepan alaiset järjestöt), sitä tutkitaan (esim. Leskinen 2003) ja valtio rahoittaa sitä verovaroin. Ideologinen kriisi ei suinkaan ole lopettanut kehitysyhteistyön tekemistä, mutta sen toimintamuotoihin, ajatusmalleihin ja suuntaan tällä murroksella on varmasti ollut vaikutusta. Täysin yksisuuntainen, kolonialistiseen ajatteluun pohjautuva ja kehityksen myytiin ripustautuva kehitysapu on käsityksenä vanhentunut. Tiukasti moderni kehityskoon kiinnittyvä ajattelu ei toisin sanoen selviä hengissä, vaan myös sen on muututtava ja sopeuduttava uuteen sosiaaliseen tilanteeseen.

Rikkaissa maissa avun antamista perusteltiin aikaisemmin sillä, että köyhiä kuuluu auttaa, koska se oli oikeudenmukaista ja koska muutkin rikkaat maat auttoivat. Nykyisin apua perustellaan myös kehottamalla: ”kun autamme muita, hyödyimme itekin”. (Lindberg 2004, 89.) Myös kansalaisjärjestöjen piirissä voidaan nähdä muutos siihen suuntaan, että yksisuuntaisen avun tilalle on tullut vastavuoroinen yhteistyö. Tuskin kukaan Suomesta niin kutsuttuun kehitysmaahan vapaaehtoiseen työhön lähtevä enää tosissaan uskoo, että hän vie täältä edistyksen mukanaan ja pelastaa vastaanottavan yhteisön länsimaisen kehityksen nimissä. Yhä useammin alkaa näyttää siltä, että asia on itse asiassa päinvastoin: länsimainen kehitysyhteistyöntekijä oppii ja kehittyy kolmannessa maailmassa enemmän kuin itse opettaa ja kehittää. Kyse on vastavuoroisesta *kulttuurivaihdosta*. ”Modernisaation lähetystyötä” tekevä järjestötyöntekijä saattaa viedä kehitysmaahan mukanaan tehokkaampia lääkkeitä, kehittyneempää teknologiaa tai länsimaisen koulutuksen mukaista sivistystä. Paikalliset ihmiset kohdemaassa saattavat kuitenkin opettaa tulijalle sosiaalista vuorovaikutusta, eri sukupolvien kunnioitusta ja ennen kaikkea kärsivällisempää elämänasennetta. Näitä taitoja on vaikea mitata rahassa. Takaisin kotimaahansa palannut vapaaehtoinen voi vastaavasti käyttää oppimaansa hyödyksi esimerkiksi kansainvälisyyskasvatuksessa. Palaan aiheeseen uudelleen analyysiosiossa.

2.3 Vapaaehtoistyö valinnanmahdollisuutena

Vapaaehtoistyötä on Suomessa tutkittu muun muassa liittyen kirkon toimintamuotoihin (esim. Leskinen 2003; Yeung 2004). Tällä voidaan nähdä olevan selkeät perinteet: vapaaehtoinen avustustyö on alkujaan aloitettu kirkon toimesta, ja kirkon kautta tapahtuva vapaaehtoisuus on Suomessa edelleen kansainvälisesti verrattuna korkeaa (Yeung 2004, 14). Kuitenkin myös uudentyyppinen, erityisesti nuorten suosima vapaaehtoistyö on herättänyt tutkijoiden kiinnostuksen (esim. Lähteenmaa 1998; Mustonen 2005). Tässä osiossa pohdin vapaaehtoistyön merkitystä yleisellä tasolla, miksi sitä tehdään ja miten se sopeutuu modernin jälkeiseen sosiaaliseen todellisuuteen.

Vapaaehtoisuus (volunteering, volunteerism) viittaa yksilön vapaasta tahdosta ja ilman palkkaa vastaan tarjoamaan apuun yleensä jonkin organisaation kautta. *Vapaaehtoistyö* (voluntary work) tarkoittaa tällöin yksilön aktiviteetteja ja panosta tässä prosessissa. Vapaaehtoisuutta voidaan analyysimielessä lähestyä joko yksilön tai yhteisöllisyyden tasolla. Yhteisöllisyyden tasolla voidaan olla kiinnostuneita esimerkiksi *vapaaehtoisaktiviteeteista* (volunteer activities) eli aktiviteetin muodoista, joita organisaatio tarjoaa. *Vapaaehtoissektori* (voluntary sector) viittaa yleisen ja yksityisen sektorin ulkopuoliseen, kolmanteen sektoriin. (Yeung 2004, 52.)

Perinteisesti on ajateltu, että vapaaehtoista työtä tehdään erityisen epäitsekäistä syistä, problematisoimattomasta ”auttamisen halusta”, puhtaaseen altruismiin pohjautuen. Apua voidaan kuitenkin antaa myös itsekkäistä syistä, auttajan omien tarpeiden pohjalta. Tällaisia syitä voivat olla sosiaalinen arvostus, ajanviette, uusien ystävien saaminen tai etulyöntiasema työpaikan hankkimisessa. Oma hyöty voi olla pyyteettömäksi ajatellun toiminnan tietoinen tavoite tai tahaton sivutuote. (Leskinen 2003, 13.)

Nuoria suomalaisia vapaaehtoistyöntekijöitä tutkinut Lähteenmaa (1998, 151-152) on konstruoinut tätä ilmiötä kuvaamaan käsitteen *hedonistinen altruismi*. Hänen mukaansa postmodernia sosiaalisuutta koskevissa pohdintoissa keskitytään usein nimenomaan sen hedonistisuuteen, ihmisen omaa nautintoa tavoittelevaan käyttäytymiseen. Hedonismi ei kuitenkaan välttämättä merkitse egoismia, vaan nautintoa voi saada muustakin kuin narsistisesta kuluttamisesta. Yleishyödyllisen päämäärän eteen toimiminen voi tuottaa tekijälleen henkilökohtaista mielihyvää. Tällöin altruismista tulee hedonismin lähde.

Jallinoja (1991, Lähteenmaan mukaan 1998, 152) on korostanut, että postmodernille hedonistille voi käydä nautinnon lähteeksi periaatteessa mikä tahansa, myös traditionaalisenä pidetty ja velvollisuuksiin sitova toiminta. Eri asia on kuitenkin se, kuinka kauan toiminnassa jaksetaan pysyä sen jälkeen, kun nautinnontavoittelua palveleva uutuudenviehätys on hiipunut. Lähteenmaa (1998, 152) toteaaakin, ettei hedonistinen altruismi nuorten vapaaehtoisten parissa vaikuta yllättävältä löydökseltä, vaan pikemminkin loogisesti ymmärrettävältä. Altruismi voi olla hedonismin lähde nykyään nimenomaan siksi, ettei se ole pakollista. Tutkitut nuoret toivat itsekin esiin sen, että vapaaehtoistyön tekeminen voidaan myös lopettaa siinä vaiheessa, kun se ei enää tunnu tyydyttävältä.

Edellisten ohella muun muassa Matthies (1999, Leskisen mukaan 2003, 30) muistuttaa, että vapaaehtoissektorin motivaatiotutkimuksessa motiivit on perinteisesti jaettu yksilöllisiin (egoistisiin) ja yhteisöllisiin (altruistisiin), mutta tämä jako ei enää vastaa nykyistä tilannetta. Jälkmodernit motiivit voidaankin jakaa osuvammin 1) *ekonomisiin* eli viisaisiin omien etujen toteuttamiseen, ja 2) *psykologisiin* eli elämän mielekkyyteen, tarpeellisuuteen ja arvostuksen tarpeisiin. Myös Nylundin (2000, Leskisen mukaan 2003, 33) väitöskirjatutkimuksessa suomalaisten vapaaehtoisten motiiveissa sekoittuvat yksilöllisyys ja altruistisuus, eikä jyrkkiä ääripäitä ole. Tällainen tilanne sopii hyvin niihin postmodernin teorioihin, joiden mukaan ihmiset eivät elä vain yhden perinteen tai ideologian varassa.

Yeung (2004, 22) puolestaan näkee suomalaisen nyky-yhteiskunnan ”korkeana” modernina eli myöhäismodernina Giddensin (1990) termein. Yeungin mukaan tämä näkökanta sisältää erilaisia elementtejä jatkumolla traditionaalisesta moderniin ja myöhäismoderniin yhteiskuntaan. Tämä näkyy hänen mukaansa esimerkiksi siinä, että globaalit kysymykset herättävät paikallista mielenkiintoa, uskonnon marginalisointi saattaa herättää halua hengelliseen etsintään ja kasvava individualismi puolestaan kaipausta läheisempään yhteisöllisyyteen. Traditioiden etsintä saattaa näin ollen vaikuttaa myös vapaaehtoistyön tekemisen taustalla.

2.4 Matkailua erilaisine vastareaktioineen

Tässä tutkimuksessa käytän käsitteitä turisti ja matkailija sekä turismi ja matkailu ensisijaisesti toistensa synonyymeina, vaikka myös vivahde-eroja on havaittavissa. Nämä erot liittyvät lähinnä analyysiosiossakin esiin tulevaan anti-turistiseen asenteeseen, jota käsittelem teoreettisesti seuraavassa. Huomioitava on, että ”yleistän” eri puhettavat yhden laajan käsitteen, ”vapaaehtoismatkailun”, alle. Tämä siitä huolimatta, että toinen aineistoiesimerkin toimijoista (Etvo) ei itse käytä toiminnastaan määritelmää ”matkailu”. Näin ollen ”turistina oleminen” määrittäyty tässä työssä laajaksi ja abstraktiksi mielentilaksi, jolla viitataan henkilön ”ulkopuolisuuteen” tiettyssä tilanteessa ja paikassa, sekä hänen suhteeseensa liittyen kohteena olevaan ”toiseen”.

Turistina oleminen on olennainen osa modernia kokemusmaailmaa. Matkailematta jättäminen on verrattavissa siihen, ettei omista autoa tai mukavaa taloa. Modernissa yhteiskunnassa matkailu on statuksen merkki, ja sen on myös ajateltu olevan tarpeellista terveydelle. (Urry 1990, 4.) MacCannell (1999, 9-10) kuitenkin ilmaisee ongelman ytimen seuraavasti: turistit inhoavat turisteja. Hän kärjistää ilmiön toteamalla, että Jumala on kuollut, mutta ihmisen tarve esiintyä pyhempänä kuin kanssaihmisensä elää edelleen. Tämä uskonnollinen impulssi mennä muiden ihmisten ohitse tai edelle löytyy paitsi työetiikastamme, myös joistain vapaa-ajan toiminnostamme.

Matkailun ”turistinen kritiikki” perustuu siis haluun olla parempi kuin ”pelkät” turistit ja näin ollen saada yhteiskunnallista ja kulttuurista arvostusta. MacCannell katsoo, että kaikki matkailijat kaipaavat tätä syvempää kietoutumista yhteiskuntaan ja kulttuuriin ainakin jollain tasolla. Se on heidän matkailumotivaationsa peruskomponentti.

Anti-turismilla tarkoitan MacCannellin käsityksen mukaisesti matkailun sisäistä ilmiötä, jossa matkailijat haluavat erottautua toisista matkailijoista, tehdä eron itsensä ja ”turistien” välille ja osoittaa olevansa muuta kuin ”massaa”. Anti-turismi näin ajateltuna on kuitenkin erittäin ongelmallista. Esimerkiksi Butcher (2003, Mustosen mukaan 2006, 59-60) esittää provokatiivisen ja laajan kritiikin matkailun moralisoimista kohtaan. Hän liittyy yhteen kaikki ”uudet” ja ”vaihtoehtoiksi” nimetyt matkailun muodot ja väittää, että tämä ”New Moral Tourism” ei ole muuta kuin pyrkimys paeta omaa syyllisyydentunnetta. Myös Munt (1994, Mustosen mukaan 2006, 51) kirjoittaa

ego-turisteista, jotka pyrkivät tietyn tyyliseen matkailutapaan, joka heijastaa heidän haluaan ”vaihtoehtoiseen” ja näin ollen kasvattaa kulttuurista pääomaa.

Moraalisen ylemmyyden retoriikka, joka sisältyy puheeseen ”turisteista”, löytyi aiemmin tiedostamattoman vahingollisista lausunnoista koskien muita ”ulkopuolisia”: etnisiä ryhmiä, nuoria, tummaihoisia tai naisia. Kun nämä ihmiset organisoituivat ryhmiksi ja löysivät kollektiivisen identiteetin sekä paikan modernissa kokonaisuudessa, ulkopuolisen on yhä vaikeampaa perustaa moraaliaan ajatukselle heidän vastustamisesta. (MacCannell 1999, 9.) Näin on käymässä myös matkailun kohdalla: yksittäisen matkailijan yritys olla itse jotain ”ylevämpää” kuin ”muut turistit” näyttää tuohon tuomitulta. Vaihtoehtoina voidaan nähdä joko 1) identiteettikriisi matkailijana (ja samalla modernin yhteiskunnan jäsenenä), johtuen epäonnistuneesta yrityksestä sosiaaliseen erottautumiseen, tai 2) tilanteen myöntäminen ja uuden matkailijaidentiteetin muotoutuminen tietoisien *post-turismin* muodossa.

Postmodernissa keskustelussa on argumentoitu sen puolesta, että jotkut vierailijat lähes riemastuvat normaalin turistikokemuksen epäautenttisuudesta. Heistä Feifer (1985, Urryn mukaan 1990, 100-101) käyttää määritelmää *post-turisti*. Post-turistit löytävät mielihyvää matkailullisten pelien moninaisuudesta. He tietävät, ettei ole olemassa autenttista turistikokemusta, vaan että on vain pelien sarjoja tai tekstejä, joita voidaan näytellä. Feiferin konseptia ”post-turisti” voisi väittää itse asiassa ”post-(massa)turistiksi”. Hän korostaa kolmea ominaisuutta määritelmään liittyen: 1) post-turistin ei tarvitse lähteä kotoaan nähdäkseen monia matkailulliselle katseelle tyypillisiä kohteita, 2) post-turisti on tietoinen vaihtelusta vaihtoehtojen paljoudessa, ja 3) kaikkein tärkeimpänä, post-turisti tietää, että hän ja kaikki muut ovat turisteja ja matkailu on peliä.

Baumanin (1993; 1996) postmodernissa ei kuitenkaan ole kyse ”iloisesta leikkelystä”. Hän korostaa vastuunottoa omasta välinpitämättömyydestä. Bauman (1996, 274-275) katsoo, että turisti ostaa vapauden moraalista velvollisuuksista etukäteen ja olettaa samalla, että tätä oikeutta suojellaan asianmukaisesti. Hän on fyysisesti lähellä paikallista väestöä, mutta pysyy henkisesti heistä etäällä. Tämän tilanteen houkutus piilee siinä, ettei fyysinen läheisyys karkaa kontrollista ja luiskahda *moraalisen* läheisyyden puolelle. Moraalisen velvollisuuden hylkäämisen turisti saa yleensä

anteeksi toteamalla ”kaikkihan sitä tekevät”. Onko moraalilla tulevaisuutta maailmassa, jossa ”kaikki ovat turisteja”? ”Jotkut vastaavat kielteisesti”, toteaa Bauman, ”he kehottavat kaikkia liittymään iloitsevien joukkoon ja julistamaan *velvollisuuden jälkeisen ajan* koittamista”. Itsensä uhraaminen käy heidän mielestään tarpeettomaksi. Baumanin (1993; 1996) keskeisenä ajatuksena on päinvastoin se, että nimenomaan opittu, ulkoapäin pakotettu *velvoitemoraali* on tullut tiensä päähän. Tämä ei suinkaan tarkoita moraalien katoamista, vaan muuttumista, perustumista puhtaaseen ja spontaaniin empatian tunteeseen. Kaikkien ihmisten välisten suhteiden tulisi näin ollen perustua ajatukseen ”toista varten olemisesta” (being for the Other), sen sijaan, että ”oltaisiin toisen kanssa” (being with the Other).

2.5 Vapaaehtoisturismi uutena käsitteenä

Vapaaehtoisturismi (volunteer tourism) on lähellä modernia *reppumatkailua* (backpacking tourism), mutta motivaatiolähtökohdiltaan se on selvästi oma, erillinen ilmiönsä matkailun sisällä (Mustonen 2005, 160). Tämä on myös oma lähtökohtani.

Reppumatkailun selkeä määrittely on vaikeaa. Sen voidaan nähdä syntyneen eräänlaisena vastareaktionä pakettimatkailua kohtaan, jolloin se oli erityisesti 1960-luvun hippiliikkeen ja nuorison alakulttuurin osa. Nykyisin reppumatkailijat ovat kuitenkin tavallisia, suhteellisen hyvin koulutettuja nuoria aikuisia. (kts. esim. Mustonen 2006, 63.) Itse uskon, että reppumatkailun alkuperäiseen ideaan kuuluu oleellisena osana pyrkimys olla aiheuttamatta haittoja matkaillessa. Oman määritelmäni mukaan reppumatkailun alkuperäisenä tarkoituksena olisi siis matkustaa omatoimisesti, vähällä budjetilla ja paikallista kulttuuria kunnioittaen, usein pidemmän aikaa ja ilman tarkkoja matkasuunnitelmia.

Mustosen (2006, 63) esittelemä keskustelu reppumatkailun nykytilanteesta voidaan tiivistää seuraaviin kommentteihin: Obenour (2004) määrittelee reppumatkailua liittämällä sen henkilökohtaisen kasvun, kulttuurisen ymmärtämisen ja itseymmärtämisen etsintään. Tästä huolimatta Kontogeorgopoulos (2003) väittää reppumatkailijoiden itse asiassa olevan kaikkein vähiten kunnioitusta osoittavia turisteja. Tyypillisesti he pysyvät omissa reppumatkailijoiden ghettoissaan, joista on tullut näyttämöitä kulttuuriselle yhteentörmäykselle vieraiden ja paikallisten ymmärtäessään

toisiaan väärin. Samalla tavoin kuin perinteisten pakettimatkaileijoiden on sanottu elävän ympäristökuplassa, reppumatkaileijat vastaavasti muodostavat omia kulttuurisia kupliaan, jotka ovat hyvin samankaltaisia kaikkialla maailmassa. Cohen (2004) toteaa harvojen reppumatkaileijoiden itse asiassa matkustavan yleisten reppumatkaileureittien ulkopuolella. Tästä näkökulmasta katsottuna matkailun uusia massoja, toisin sanoen uudenlaista massaturismia, voidaan parhaiten kuvailla käyttäen reppumatkaileua esimerkkinä. (Mustonen 2006, 63.)

Uusi käsite *vapaaehtoisturismi* viittaa kokonaisuudessaan melko järjestäytymättömään ja eriytyneeseen matkailun muotoon, eikä siitä ole kirjallisuudessa keskusteltu kuin vasta äskettäin. Matkailun muotona se on myös hyvin pienialaista, ja vapaaehtoiset saattavat saapua ja ottaa osaa projektiin etukäteen suunnittelematta, samalla tavoin kuin reppumatkaileijat kierroksellaan. Perinteisistä (modernin matkailun) teorioista poikkeavaa ilmiötä on vaikea tutkia ulkopuolisena, ja vapaaehtoisturismien luonteenpiirteiden laaja-alaisuus on tutkijalle suuri haaste. Vapaaehtoisturismi on kuitenkin mahdollista nähdä yhtenä ylevimmistä tavoista matkustaa, ja matkailun muotona sen voi nähdä täyttävän kestävyuden lukuisat osa-alueet ja standardit. (Mustonen 2005, 161-164.) Brown ja Morrison (2003, Mustosen mukaan 2005, 164-165) näkevät vapaaehtoisturismia jopa lähtökohtana rauhalle. He katsovat vapaaehtoisturismia kasvun olevan seurausta siitä, että niin kutsutun massaturismia negatiiviset vaikutukset on yhä enenevässä määrin huomattu. Matkailun vaihtoehdot muoto, joihin myös vapaaehtoisturismi on liitetty, voidaan nähdä yleisenä protestina matkailun kaupallista tuotteistamista kohtaan.

Vapaaehtoisturisti (volunteer tourist) on Wearingin (2001, Mustosen mukaan 2005, 164) määritelmän mukaan henkilö, ”joka erilaisista syistä johtuen tekee vapaaehtoistyötä järjestäytyneellä tavalla ja ottaa osaa matkailuun, joka saattaa sisältää joidenkin yhteiskunnan ryhmien materiaalisesta köyhyyden vähentämistä, ympäristön tilan korjaamista, tai yhteiskunnan tai ympäristön aspektien tutkimusta”.

Millä tavoin turisti sitten päätyy tekemään vapaaehtoistyötä? Oman jaotteluni mukaan vapaaehtoisturismiin voidaan ottaa osaa jollain seuraavista tavoista:

- 1) itsenäisesti, eli turisti etsii vapaaehtoistyökohteensa itse joko ennen matkaa tai matkalla ollessaan,

- 2) erilaisten järjestöjen tai voittoa tuottamattomien vapaaehtoishjelmien kautta, jolloin vapaaehtoisten valinnassa käytetään yleensä jonkinlaista karsintaa, tai
- 3) matkatoimiston välityksellä, jolloin turisti maksamalla ostaa oikeutensa tehdä haluamaansa vapaaehtoistyötä haluamassaan kohteessa.

Nämä kolme muotoa eroavat toisistaan joiltain osin. Itsenäinen vapaaehtoisturisti sopii vapaaehtoistyönsä kestosta, luonteesta ja tarkoituksesta suoraan vastapuolen eli vastaanottavan organisaation kanssa, eikä hänellä näin ollen ole taustatukenaan mitään vakiintunutta instituutiota. Kaksi jälkimmäistä vaihtoehtoa tarjoaa vapaaehtoiselle sitä vastoin järjestön tai matkatoimiston turvan, samoin työn luonne ja kesto määritellään näiden välikäsien kautta. Kansalaisjärjestöjen kautta tehtävä vapaaehtoistyö on yleensä pitkäkestoista, puolesta vuodesta eteenpäin, kun taas matkatoimiston välityksellä on mahdollista tehdä vapaaehtoistyötä lyhimmillään parin viikon ajan. Omat käytännön kokemukseni vapaaehtoisturismista kuuluvat tässä jaottelussa kohtaan 1, tämän tutkimuksen empiirinen aineisto puolestaan kohtiin 2 ja 3.

Vapaaehtoisen roolissa ollessaan turisti ottaa askeleen kauemmas tavallisesta matkailusta ja esiin astuu uusia elementtejä. Brown ja Morrison (2003) sekä Brown ja Lehto (2005) (molemmat Mustosen mukaan 2006, 65) ehdottavat, että vapaaehtoisturistit voidaan jakaa kahteen ryhmään seuraavasti:

- 1) *vapaaehtoistyöhön keskittyneet* (volunteer-minded) omistavat suurimman osan matkallaoloajastaan vapaaehtoisaktiviteetteihin
- 2) *matkailuun keskittyneet* (vacation-minded) haluavat sisällyttää vapaaehtoistyön elementtejä osaksi matkaansa

Vapaaehtoistyöhön keskittyneet vastaavat Mustosen (2005, 165) käsitettä *aito tai tarkoituksellinen vapaaehtoisturisti* (genuine or intentional volunteer tourist), joka eroaa motivaatiolähtökohdiltaan muista turisteista. Tällaisen turistin tärkein motivaatio matkustamiselle on altruistinen halu tehdä vapaaehtoistyötä; vapaaehtoisuus on siis koko toiminnan keskiössä. Matkailuun keskittyvän vapaaehtoisturismia taustalta voidaan puolestaan löytää seuraavat motivaatioulottuvuudet:

- 1) paikalliseen kulttuuriin sisälle pääseminen keskeisenä tavoitteena, ts. korostetaan matkailijoille tyypillistä aitouden etsintää
- 2) oman hyvän jakaminen muille, ts. altruismin piirteet
- 3) mahdollisuus sosiaaliseen vuorovaikutukseen, ts. muiden samankaltaisesti ajattelevien turistien tapaaminen

- 4) turistin perhesuhteisiin liittyvät syyt, ts. vapaaehtoistyö opettavaisena kokemuksena lapsille tai perheen sisäisen kiinteyden vahvistajana. (soveltaen Brown & Lehto 2005, Mustosen mukaan 2006, 65-66.)

Henkilön omien sisäisten motivaatiolähtökohtien lisäksi vapaaehtoisturismin kasvua saattaa edesauttaa ulkopuoliset tekijät, jotka eivät liity itse turistiin. Paikallisyhteisö saattaa esimerkiksi löytää ratkaisun työvoimapulaansa käyttämällä ulkomaalaisia vapaaehtoisia ennemminkin halpana työvoimana kuin näkemällä heidät turisteina (Lilach et al. 2003, Mustosen mukaan 2005, 166). Tämä voi äkkiä ajateltuna tuntua vieraalta ajatukselta, mutta käytännössä ilmiö on todellisuutta. Vaikka halpa työvoima ei välttämättä ole pääasiallinen syy vapaaehtoisten värväämiseen, usein kuitenkin käy niin, että vapaaehtoiset tekevät järjestöissä sellaisia töitä, joista järjestö selviäisi aivan hyvin ilman vapaaehtoisiaakin. Harva paikallisjärjestö kieltäytyy ottamasta innokkaita vapaaehtoisturisteja töihin, vaikka heidän työnsä ei oikeastaan olisi tarvetta. Paikallisten järjestöjen hyötyminen vapaaehtoistyöntekijöistä ei sinänsä ole tutkimuksen ensisijainen kohde, joten käsitelen aihetta tiivistetysti. Omien kokemusteni perusteella väitän, että vapaaehtoistyön anti paikallisille riippuu hyvin pitkälti työn organisoinnin ja vuoropuhelun onnistumisesta sekä vapaaehtoisten itsensä sitoutumisesta työhön. Järjestöissä, joihin on vastaanotettu vapaaehtoisia jo kauan, osataan todennäköisesti parhaiten sovittaa yhteen vapaaehtoisen ja järjestön intressit nimenomaan järjestöä hyödyttävällä tavalla. Vapaaehtoistyön paikallisille tuomat hyödyt ja haitat ovat tilannekohtaisia. Heidän omat motiivinsa voivat koostua muun muassa halusta saada projektiinsa ulkopuolista tietoutta, taloudellista tukea, lisää työvoimaa tai yksinkertaisesti mielenkiintoinen vieras oman kulttuurin ulkopuolelta.

Mitä tulee postmodernin keskusteluun, Mustonen (2005, 166-167) kuvailee postmodernia matkailua sulatusuuniksi, jossa esimodernit ja modernit matkailun tyypit kohtaavat ja muodostavat uusia tyyppiejä. Esimerkkinä postmodernista matkailun muodosta Mustonen käyttää vapaaehtoisturismia Intiassa. Vapaaehtoisturismin määrittelyssään hän käyttää yhdistävänä tekijänä pyhiinvaelluksen käsitettä, joka edustaa todennäköisesti matkailun kaikkein vanhinta muotoa. Vapaaehtoisturisti näyttäytyy näin ollen *postmodernina pyhiinvaeltajana*. Mustosen havaintojen mukaan vapaaehtoisturistit korostavat henkisiä asioita, ja haluavat tätä kautta olla vaihtoehtoisia ja erottautua turisteista todellisessa merkityksessä. Reppumatkailijoiden roolissa he

haluavat päästä eroon massaturismin taakasta, ja vapaaehtoisten roolissa he vastaavasti haluavat erottautua tavallisista reppumatkailijoista, jollaisiksi myös he muuttuvat vapaaehtoisajan päätyttyä. Vaikka tämä määritelmä onkin mielestäni melkoinen yleistys, sen avulla on kuitenkin mahdollista sijoittaa vapaaehtoisturismi jatkumolle traditionaalinen-moderni-postmoderni; samoin sen avulla on mahdollista selittää vapaaehtoisturismiinkin liittyvää anti-turistista asennetta. Edellä esitelty teoreettinen keskustelu kokonaisuudessaan joutuu koetukselle seuraavaksi, kun siirryn työni empiirisen aineiston analyysiin.

3 EMPIIRISEN AINEISTON ANALYYSI

3.1 Diskurssianalyttinen viitekehys

Karkeasti jaotellen kielen käyttöä on mahdollista analysoida kahdesta vaihtoehtoisesta näkökulmasta: todellisuuden kuvana tai todellisuuden rakentamisena. Näistä ensimmäinen, ”realistinen” näkökulma tukeutuu siihen oletukseen, että kielen käyttö toimii välineenä saada tietoa olemassa olevista faktoista. Jälkimmäisessä, usein sosiaalisesti konstruktionismiksi nimitetyssä näkökulmassa kielen käyttöä ei tarkastella siltana todellisuuteen, vaan osana todellisuutta itseään. Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa tukeudutaan konstruktionistiseen näkökulmaan. (Jokinen ym. 1993, 9.)

Diskurssianalyysi (DA) määrittyy siis sellaiseksi kielen käytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Jokinen ym. (1993, 9-11) esittelee kaksi eri tavalla painottunutta analysoinnin tapaa: 1) *sosiaalisen todellisuuden moninaisuuden ja toiminnan vaihtelevuuden* keskittyvän sekä 2) *valtasuhteisiin* keskittyvän. Nämä analysointitavat eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan ne painottavat diskursiivisen todellisuuden kahta ulottuvuutta. Samoin Fairclough (1998, 12-13, Lindbergin mukaan 2004, 94) jakaa DA:n lähestymistavat 1) *ei-kriittisiin* ja 2) *kriittisiin* lähestymistapoihin. Ei-kriittiset lähestymistavat tyytyvät vain kuvaamaan diskurssikäytänteitä, kun taas kriittiset lähestymistavat pyrkivät osoittamaan, miten diskurssit muotoutuvat valtasuhteiden ja ideologioiden vaikutuksesta ja miten diskurssit puolestaan muovaavat yhteiskunnallisia identiteettejä, suhteita sekä tieto- ja uskomusjärjestelmiä.

DA:ta ei kuitenkaan ole mielekästä luonnehtia selkeärajaiseksi tutkimusmenetelmäksi, vaan pikemminkin väljäksi teoreettiseksi viitekehyykseksi. Sen voidaan nähdä rakentuvan seuraavista teoreettisista lähtökohtaletuksista:

- 1) Oletus kielen käytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta
- 2) Oletus useiden rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien merkityssystemien olemassaolosta
- 3) Oletus merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuudesta

- 4) Oletus toimijoiden kiinnittymisestä merkityssystemeihin
 - 5) Oletus kielen käytön seurauksia tuottavasta rakenteesta
- (Jokinen ym. 1993, 17-18.)

Omassa analyysissäni käytän apuna ja mallina Lindbergin (2004) artikkelia ”Kehityksen kieli – luodaanko maailma sanoilla”. Artikkelin käsittelee kehitysyhteistyön kieltä diskurssianalyysin keinoin. Lindbergin (2004, 92-93) mukaan kehitysyhteistyö ja siitä keskusteleminen on merkittävä erilaisia ryhmiä yhdistävä kansainvälisen toiminnan muoto (samalla tavoin kuin matkailu). Tähän vuoropuheluun osallistujat voidaan nähdä *diskurssiyhteisön* jäseninä; he ”ovat samassa diskurssissa”. Tiivistäen kehitysyhteistyödiskurssin toisessa ääripäässä ovat muutosta vaativat liikkeet ja järjestöt, jotka kyseenalaistavat talouden ylivallassa ja kantavat huolta ympäristön tilasta ja ihmisoikeuksista. Toisessa ääripäässä ovat vauraiden teollisuusmaiden hallitukset ja etujärjestöt, jotka pyrkivät ennen kaikkea turvaamaan omat taloudelliset ja poliittiset etunsa. Omassa analyysissäni sovellan tätä lähestymistapaa ja kysyn: mitkä toimijat ovat samassa, ”kansainvälisen vapaaehtoistyön diskurssiyhteisössä”, miten ne puhuvat, millaisia ristiriitoja niiden puhetapojen välillä esiintyy ja millainen ideologia (yhteiskunnallinen tausta) toimijoilla on? Oletan siis, että toimijat puhuvat *samassa diskurssiyhteisössä eri diskurssien*. *Diskurssi* voidaan määritellä ”verrattain eheäksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemiksi, joka rakentuu sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentaa sosiaalista todellisuutta” (Jokinen ym. 1993, 27). Sosiaalisen todellisuuden moninaisuuden lisäksi pyrin lähestymään aineistoani myös kriittisesti valtasuhteiden kautta, eli kysyn: miten diskurssit muovaavat sosiaalisia suhteita ja uskomusjärjestelmiä, miten ne rakentavat maailmaa? Lindbergin lisäksi sovellan analyysissäni Jokisen (1999) artikkelia ”Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen”, joka keskittyy diskursiivisen argumentoinnin retoriseen analyysiin. Aloitan kuitenkin esittelemällä lyhyesti empirisen aineiston taustalla vaikuttavat toimijat.

3.2 Kilroy Travels: ”Volunteer Travel...is Meaningful Travel”

Kilroy Group on eurooppalainen matkatoimistojen ryhmä, jonka alla toimii viisi brändiä, niistä yhtenä Kilroy Travels. Tanskassa, Suomessa, Norjassa, Ruotsissa ja Alankomaissa toimiva Kilroy Travels on keskittynyt yksilöllisiin matkoihin, ja sen

pääasiallista asiakaskuntaa ovat nuoret ja opiskelijat. Matkanjärjestäjänä se välittää räätälöityjä, usein useammalle mantereelle ulottuvia matkoja kaikkialle maailmaan. Muun muassa opiskelijahintaisia lentoja, seikkailumatkoja ja nykyisin myös vapaaehtoistyötä asiakkailleen välittävä Kilroy Travels on tunnettu mainoslauseestaan ”Go before it’s too late”. (Kilroy ei vl.) Kilroy aineistoesimerkinä edustaa matkailun näkökulmaa, jossa kansainvälinen vapaaehtoistyö kiinnittyy osaksi nuorten suosimaa reppumatkailua. Tämä ilmiö on yhteiskunnallisesti uusi: nuorisomatkailussa merkittävänä toimijana ja tietynlaisena edelläkävijänäkin tunnettu Kilroy on ottanut vapaaehtoismatkat valikoimiinsa vasta äskettäin, vuonna 2006.

Kilroy tekee yhteistyötä i-to-i:n, vapaaehtoismatkoja välittävän organisaation kanssa. Asiakkaille tarjotaan vapaaehtoistyöprojekteja muun muassa yhteiskunnallisten kehitysprojektien, luonnonsuojelun, opettamisen, rakentamisen, median, terveydenhuollon sekä urheilun aloilta. Mieleisensä voi valita 300 projektista 24 maassa ympäri maailmaa. Avustusprojektit kestävät kahdesta viikosta useisiin kuukausiin asiakkaan oman valinnan mukaan. Kilroy mainostaa ohjelmaansa näin: ”tärkeintä on halu auttaa – olivatpa koulutuksesi ja kiinnostuksenkohteesi millaisia tahansa, löydämme yhdessä juuri sinulle sopivan projektin”. Esimerkinä Kilroyn tarjoamista projekteista voidaan mainita neljän viikon vapaaehtoistyö Intian Jaipurissa, auttamassa paikallisia lapsia, hintaan 1595 US-dollaria. (Kilroy ei vl.)

3.3 Etelän vapaaehtoisohjelma: ”Syväasukellus etelän arkeen”

Suomalaisten kansalaisjärjestöjen yhteishanke Etelän vapaaehtoisohjelma (Etvo) perustettiin vuonna 1995 nimellä Nuorten kehitysvaihto-ohjelma. Perustajajärjestöt olivat Suomen nuorisoyhteistyö Allianssi, Kansainvälinen vapaaehtoistyö KVT, Maailmanvaihto ICYE, Suomen Tinku ja Kehitysyhteistyön palvelukeskus (Kepa). Ohjelmalla haluttiin tarjota omakohtaista kokemusta kehitysvaihtajien arjesta ja mahdollisuus tehdä vapaaehtoistyötä paikallisissa järjestöissä. Järjestöt toivoivat, että ohjelma herättäisi osallistujissa kiinnostuksen kehityskysymyksiä kohtaan. Ohjelman nimi vaihdettiin vuonna 1999 Etelän vapaaehtoisohjelmaksi, sillä vanha nimi ”ei kuvannut ohjelmaa kovin hyvin”. Etvossa ei koskaan ole ollut yläikärajaa, alikärajaa on noussut alkuaikojen 18 vuodesta kahteenkymmeneen. Etvon kautta Aasiaan, Afrikkaan ja Latinalaiseen Amerikkaan on lähtenyt noin 500 suomalaista vapaaehtoista vuoteen

2006 mennessä. (Etvo ei vl.) Etvo aineistoesimerkinä edustaa kansalaisjärjestöjen näkökulmaa, jossa kansainvälinen vapaaehtoistyö kiinnittyy osaksi suomalaista kehitysyhteistyön kenttää. Ohjelma on saanut alkunsa 1990-luvun puolivälissä, ja yhteiskunnallisesti se jatkaa suomalaisen kehitysvaihtajien vuosikymmenten saatossa viitoittamaa tietä.

Etvon lähettämät vapaaehtoiset työskentelevät paikallisten kansalaisjärjestöjen yleishyödyllisissä projekteissa esimerkiksi ympäristönsuojelun, vammaisten tai katulasten parissa. Omien sanojensa mukaan Etvo ”tarjoaa mahdollisuuden tutustua kehitysvaihtajien arkeen: paikallisten ihmisten ja yhteisön elämään iloiseen ja suruineen”. Vapaaehtoistyö kestää puolesta vuodesta vuoteen riippuen hakijan ja vastaanottajan toiveista ja tarpeista. Valintakriteereistä tärkein on hakijan henkilökohtainen soveltuvuus vapaaehtoistyöhön kehitysvaihtajien sekä motivoituneisuus. Aiempi kokemus itsenäisestä ulkomailla oleskelusta on eduksi, samoin kuin kokemus vapaaehtoistyöstä ja kansalaisjärjestötoiminnasta yleensä. Haku ohjelmaan on kerran vuodessa. Vapaaehtoistyötä tarjotaan valintaprosessin jälkeen 10-20 hengelle, ja osallistumismaksu on 200 euroa. (Etvo ei vl.)

3.4 Eroja ja yhtäläisyyksiä puhetoissa

Lindbergiä (2004, 94-95) soveltaen kysyn aineistoltani ensin peruskysymyksiä: mitä sanotaan, kenelle sanotaan, kuka sanoo ja miksi, mitä jätetään sanomatta ja miksi? Syventävinä kysymyksiä: esitetäänkö jokin toimija vastuunalaisena vai onko niin, että ”asiat vain tapahtuvat”? Millaisia metaforia käytetään? Millaiset sanat esiintyvät usein lähekkäin? Mitkä asiat esitetään uusina, mitkä otetaan annettuina? Tärkeintä analyysissä on tuoda esiin se, mikä esitetään ”tavallisena”, ”normaalina” tai toistuu usein. Juuri näillä alueilla tekstit muokkaavat maailmaa.

Sekä Etvon että Kilroyn kohdalla aineistoni muodostuu toimijan kotisivuilta otetusta tekstimateriaalista, jossa toimija esittelee itsensä ja vapaaehtoistyöohjelmansa. Ensimmäinen ero tulee heti aluksi siinä, että Etvon kohdalla esittelytekstiä on tiivistettynä noin 10 sivua, lisäksi kaksi ohjelmaan liittyvää lyhyttä artikkelia (Markkanen 2006; Salminen 2006). Kilroyn kohdalla esittelytekstiä on vain kahden

sivun verran. Aineistoni on siis melko suppea, mutta siitä löytyy paljon kiinnostavaa kielenkäyttöä tiivistetyssä, esitetyypillisessä muodossa.

Kilroyn kielenkäytölle tyypillisiä ovat vaikuttamaan ja erottautumaan pyrkivät, arvopainotteiset lyhyet mainosvirkkeet, esimerkkeinä ”vaikuta vapaaehtoisena”/ ”escape to the real world”/ ”volunteer work – meaningful travel”/ ”uskomaton apu, joka parhaimmillaan muuttaa ihmisen elämän”. Etvo puhuu maltillisemmin ja kokonaisilla lauseilla, esimerkkeinä ”Etvo on suunnattu kaikille vähintään 20-vuotiaalle vapaaehtoistyöstä kehitysmaissa kiinnostuneille”/ ”Etvo tarjoaa mahdollisuuden tutustua kehitysmaiden arkipäivään”. Kilroy puhuu ”asiakkaalle” ja aina suoraan sinutellen: ”vaikuta”/ ”teet tärkeää työtä”/ ”järjestämme matkasi”. Etvo puolestaan esittelee ohjelmaansa yleensä ulkoapäin ja passiivissa: ”vapaaehtoiset työskentelevät”/ ”ohjelman kautta lähetetään”. Kilroyn tekstissä puhuu ”me” (matkatoimisto) ”sinulle” (asiakkaalle), kun taas Etvon tekstissä järjestötoimija käyttää passiivimuotoa kohteenaan mahdollinen ohjelmasta kiinnostunut.

Miksi näin sitten puhutaan? Kilroy selkeästi pyrkii lyhyessä ajassa vakuuttamaan lukijan vapaaehtoismatkailun eduista (eli miksi tällaiseen toimintaan yleensä kannattaisi ryhtyä), sekä tämän jälkeen saamaan asiasta innostuneen lukijan ostamaan tuotteen (eli vapaaehtoismatkapaketin) nimenomaan tältä toimijalta. Kilroyn esittelytekstistä nouseva vaikutelma on, että kohteena oleva lukija ei todennäköisesti ole aiemmin tehnyt vapaaehtoistyötä eikä myöskään miettinyt, miksi sitä pitäisi tehdä. Asia eli mahdollisuus vapaaehtoistyöhön esitellään hänelle uutena. Kilroyn tekstin alaotsikkona on kohta: ”Miksi vapaaehtoistyöhön?” (jossa vakuutetaan lukija luettelemalla tiivistetysti vapaaehtoistyön tuomat edut), ja heti tämän jälkeen kohta ”Miksi siitä pitää maksaa?” (jossa vakuutetaan, että vapaaehtoistyöhön kannattaa lähteä maksamalla siitä luotettavalle matkatoimistolle). Kilroyn mukaan vapaaehtoistyö on ”ilmaista apua projektille - apua saavan projektin ei tarvitse maksaa MITÄÄN”, vaan vapaaehtoisen suorittama maksu kattaa kaikki hänestä koituvat kulut (koulutus, ruoka, majoitus). Kilroy jättää kokonaan mainitsematta muut vaihtoehdot, joiden kautta vapaaehtoistyötä voi tehdä.

Etvo puolestaan pyrkii ohjelmansa kokonaisvaltaisempaan esittelyyn ja käyttäen yksinkertaisia alaotsikoita: ”tavoitteet, hakeminen, historia, ohjelman kehittäminen,

usein kysyttyä”. Etvon tavoite on ”palvella Kepan jäsenjärjestöjä” ja ”vahvistaa suomalaista kansalaisyhteiskuntaa”. Etvo korostaa, ettei vapaaehtoistyön tarkoitus ole hyödyttää vain vapaaehtoisia itseään, vaan hänen kokemuksensa tulevat laajemmin käyttöön suomalaisessa järjestökentässä. Etvon esittelytekstistä nouseva vaikutelma on, että lukija on jo jollain tavalla tekemisissä tai ainakin kiinnostunut kansalaisjärjestötoiminnasta. Esittelyn pyrkimys on periaatteessa sama kuin Kilroylla: saada sopivia hakijoita omaan ohjelmaan. Toisin kuin Kilroy, joka lupaa etsiä vapaaehtoistyöprojektin jokaiselle maksavalle asiakkaalleen, Etvo karsii hakijoiden joukosta parhaiten ohjelmaansa sopivat henkilöt ja vapaaehtoistyöhön pääsevät vain nämä. Etvon mukaan ohjelma hyödyttää paikallisten kansalaisjärjestöjen työtä ja lähentää heidän suhteitaan suomalaisiin yhteistyökumppaneihin. Myös Etvon kautta vapaaehtoistyöhön lähtevä maksaa vastaanottavalle järjestölle majoituksesta ja ruokailusta korvauksen, joka on enimmillään viisi dollaria päivässä. Etvon esittelyn loppupuolella mainitaan lisäksi kolme muuta vapaaehtoishjelmaa, joiden kautta maailmalle voi lähteä. Nämä kolme ovat Etvon perustajajärjestöjä, Kilroyn tyyppisiä matkatoimistoja ei vaihtoehtoina mainita.

Seuraavaksi pääsenkin kaikkein oleellisimpiin kysymyksiin: mitkä asiat otetaan teksteissä annettuina, eli mitkä käsitteet toistuvat usein ja esitetään ”itsestään selvinä”? Millaisia ”selittämättömiä” metaforia käytetään? Kilroyn kohdalla usein toistuva käsite on vapaaehtoistyö/vapaaehtoisprojekti, jonka yhteydessä käytetään seuraavanlaisia adjektiiveja: merkityksellinen, uskomaton, aito, todellinen, tärkeä, arvokas, uusi, hauska ja antoisa. Vapaaehtoistyön erityisyyttä/merkityksellisyyttä korostetaan tekstissä järjestelmällisesti. Lukijalle kerrotaan, että vapaaehtoisena ”vaikutat niin omaasi kuin muiden elämään”/ ”teet tärkeää työtä ruohonjuuritasolla”/ ”löydät uuden, hauskan ja antoisan tavan matkustaa”. Tekstissä ei kuitenkaan sanota suoraan, *mihin* verrattuna vapaaehtoismatkailu on merkityksellistä, uutta tai antoisaa. Onko vapaaehtoismatkailu merkityksellistä suhteessa reppumatkailuun, vai kenties epämääräiseen, mutta kovasti vastustettuun massamatkailuun? Kilroy käyttää matkailusta aina englanninkielistä sanaa ”Travel”, ei koskaan ”tourism” (”Volunteer Travel is Meaningful Travel”). Samoin Kilroy kehottaa: ”Escape to the real world”. ”Siis mitä”, lukija hämmästy, ”eikö tämä maailma olekaan todellinen, ja missä tuo myyttinen, aito maailma sitten sijaitsee”? Kilroy tulee hädässä apuun ja tarjoaa pakotien, kunhan asiakas vain lähtiessään muistaa maksaa tarpeeksi. Toisin sanoen: Kilroyn puhettavasta

on löydettävissä selkeän *anti-turistinen* vire: se vetoaa matkailijan sosiaalisen erottautumisen haluun, pyrkimykseen olla matkailijana jotain erityisempää kuin muut, pyrkimykseen paeta jonnekin ”aitoon” ja ”alkuperäiseen”. Mustosen (2005) viitaten voisi olettaa, että uutena esitelty vapaaehtoismatkailu vetoaa nimenomaan niihin, jotka haluavat erottautua ”tavallisista” reppumatkailijoista ja kohottaa sosiaalista statustaan kyseisen ryhmän sisällä. Kuten teoreettisessa keskustelussa tuli esille, reppumatkailijat ovat monin paikoin jo niin samanlaista ”massaa”, että heistä erottautumiseen vaaditaan uudenlaisia ideoita ja toiminnan muotoja. Nuori, seikkailunhaluinen reppumatkailija (joita suurin osa Kilroyn asiakkaista on) saattaa hyvinkin tarttua syöttiin, jonka Kilroy vaivihkaa mutta onnistuneesti asettaa tarjolle. Kun pisteenä i:n päälle Kilroy vihjaa esittelyn lopuksi potentiaaliselle vapaaehtoiselle: ”sinusta tulee todennäköisesti paikallinen julkkis ennen lähtöäsi (vapaaehtoisprojektista)”.

Anti-turistisen asenteen edistämisen lisäksi Kilroy puhuu selkeästi *talouden* viitekehyksessä: markkinointiin, myymiseen ja vahvaan vaikuttamiseen pyrkivällä kielellä. Keskeinen tavoite on vastata odotettavissa oleviin kysymyksiin ja vakuuttaa asiakas siitä, että vapaaehtoistyöhön haluavan on aivan loogista ja perusteltua maksaa saamastaan mahdollisuudesta käypä hinta. ”Hyväntekeväisyydestäkin on tullut bisnestä”, huokaa lukija, paljastaen samalla omat ennakkoluulonsa. ”Totta”, myöntää Kilroy, ”mutta vapaaehtoistyön tuotteistamisesta hyötyvät kaikki osapuolet: vapaaehtoinen, matkatoimisto sekä paikallinen projekti”. Vaikka esittelytekstissä korostuu vapaaehtoistyön hyöty nimenomaan vapaaehtoiselle ja paikalliselle projektille, herää epäily siitä, vastaako tämä todellisuutta. Onko suurin hyötyjä kuitenkin matkatoimisto itse? Jokisen (1999, 127-129) mukaan argumentaatiossa pyritään yleensä oman position puolustamiseen ja vahvistamiseen ja toisaalta vastaposition heikentämiseen. Kilroyn kielenkäytölle tyypillistä vakuuttavaa retoriikkaa on Jokisen antaman mallin mukaan mahdollista tarkastella *faktan konstruointina*, toimijan yrityksenä saada omat kuvauksensa näyttämään kiistanalaisten väitteiden sijasta kiistämättömiltä tosiasioilta. Kilroyn tapauksessa on kyse siitä, että ”vanhan” asian tuotteistaminen uudessa kontekstissa vaatii vahvan ennakoivaa ja puolustavaa retoriikkaa, vastauksia odotettavissa oleviin kysymyksiin. Lukija jää kuitenkin pohtimaan, onko sanan ”vapaaehtoistyö” käyttö siltikään perusteltua. Miksei voida puhua vain aktiviteetista tai vaikka toimintalomasta? Vapaaehtoistyö on perinteisesti ymmärretty tuottoa tavoittelemattomien järjestöjen toimintamuotona, joten Kilroyn

kontekstissa se saa aivan uudenlaisen muodon. Vapaaehtoisektorilla on vastaavasti viitattu kolmanteen, julkisen ja yksityisen ulkopuoliseen järjestösektoriin; Kilroyn kontekstissa tämä perinteinen jaottelu asettuu kyseenalaiseksi. Tässä mielessä Kilroy murtaa kielenkäyttöllään modernin maailman luokitteluja ja sanelee omat ehtonsa sille, miten perinteisiksi ymmärrettyjä käsitteitä voi käyttää uudella tavalla.

Hämmennystä herättäviä ja määrittelemättömiä ”itsestäänselvyyksiä” löytyy myös Etvon puhetavasta. Myytillä viitataan johonkin vallitsevaan ja esiin tuotuun, usein voimakkaita mielleyhtymiä herättävään käsitykseen/sanaan, jota ei perustella eikä selitetä ja joka näin ollen ”otetaan annettuna”. Etvon kohdalla suurimpana myytinä läpi koko tekstin ja itse asiassa jo ohjelman nimessä esiintyy sana ”Etelä”. Esittelyssä ja artikkeleissa puhutaan muun muassa ”Etelän järjestöistä”, ”dialogista etelän ja pohjoisen välillä” ja ”vierailemisesta Etelässä”. Lähempi tarkastelu paljastaa, että sanan ”Etelä” voisi korvata useimmissa kohdissa aivan sujuvasti sanalla ”kehitysmää” (jota tekstissä myös käytetään). Selitys kahden rinnakkaisen käsitteen käyttöön saattaa löytyä vuonna 1999 tapahtuneesta nimenvaihdosta, jolloin Nuorten kehitysmäävaihdosta tuli Etelän vapaaehtoisohjelma. Etvon oman selityksen mukaan nimi vaihdettiin, koska ohjelmaa ei ole rajattu vain nuorille. Kysymys kuuluukin: miksi myös ”kehitysmää” putosi nimestä pois? Koettiinko se kenties ”vanhentuneena”, viitaten liian vahvasti aiempien vuosikymmenten kehitysmääliikkeeseen ja kolonialismin ideologiseen perintöön? Useasti toistuvia käsitteitä ovat myös ”arkipäivä” ja ”paikallinen”, joiden yhteydessä käytetään metaforia ”syväasukellus” ja ”henkilökohtainen ikkuna”. Etvo ”tarjoaa mahdollisuuden tutustua kehitysmaiden arkipäivään: paikallisten ihmisten ja yhteisön elämään iloineen ja suruineen”. Kielenkäyttö pyrkii vahvistamaan käsitystä siitä, että tämäntyyppinen vapaaehtoistyö tarjoaa syvemmän, todellisemman ja tavallista ihmistä lähelle tulevan, ruohonjuuritason ikkunan kehityskysymyksiin. Retoriselta näkökannalta katsottuna myös Etvo puolustaa omaa toimija-asemaansa suhteessa tarkemmin määrittelemättömään ”vastustajaan”: se toteaa ohjelmansa olevan ”ainutlaatuinen Suomessa”. Syyksi tähän mainitaan kansalaisjärjestöpainotus ja se, ettei ohjelmaa ole rajattu vain nuorille. Vapaaehtoisten tarkoitus ”ei kuitenkaan ole toimia ammattimaisina kehitysyhteistyön virkamiehinä”. Suhde vapaaehtoistyön kohdejärjestöihin nähdään sen sijaan ”dialogina”, ”kumppanuutena”, ”kulttuurisena oppimisena” ja ”kulttuurisena vaihtona”.

Esittelyssä korostuu se, että vuonna 2005 tehdyn evaluaation jälkeen Etvoa on ”uudistettu melkoisesti”: vanhoista kokemuksista on otettu oppia, ohjelman visioita ja tavoitteita on kirkastettu. ”Tavoitteellisempaan suuntaan” meneminen tarkoittaa Etvon kohdalla sitä, että vapaaehtoisuus hyödyttää nykyään entistä enemmän sekä vastaanottavia että suomalaisia järjestöjä. ”Enää ei tarjota vain kulttuurista vaihtoa, vaan aitoa tukea kansalaisjärjestöjen Etelän työlle”, tiivistää ohjelman koordinaattori kolumnissaan. Etvon puhe näyttäytykin eräällä tavalla *kaksijakoisena*: toisaalta puhutaan kehityksistä, toisaalta etelästä; toisaalta ”vain” kulttuurivaihdosta, toisaalta selkeän tavoitteellisesta ja järjestelmällisestä yhteistyöstä. Näyttääkin siltä, että vuoden 2005 suunnanmuutoksen jälkeen Etvo on edelleen jonkinlaisessa ”välitilassa”: toisaalta pitäydään modernin yhteiskunnan käsitteissä, toisaalta otetaan askelia siihen suuntaan, että vapaaehtoistyön on hyödytettävä myös ”meitä”. Etvon ristiriitainen puhetapa horjuu tässä mielessä kahden vaiheilla: sillä on toinen jalka modernissa, toinen modernin jälkeisessä.

3.5 Diskurssit muotoutuvat

Tässä analyysissä olen asettanut vastakkain kaksi toimijaa ja olettanut niiden puhuvan samasta asiasta (eli samassa diskurssiyhteisössä) eri diskursein. Johdannossa nimeämiäni diskursseja olen avannut ja selittänyt tutkimuksen kuluessa eri käsittein. ”Genuine volunteerism” viittaa kansalaisjärjestöpainotteiseen, ei-kaupalliseen ja pidempiaikaiseen vapaaehtoistyöhön, jossa vapaaehtoistyön tekeminen on itsetarkoituksellista eli tärkein motivaatiolähtökohta matkustamiselle. ”Touristic volunteerism” viittaa matkailupainotteiseen, myös kaupallisia muotoja sisältävään ja lyhyempikestoiseen vapaaehtoistyöhön, jossa vapaaehtoistyön tekeminen on matkustamiseen sisältyvä aktiviteetin muoto. Nämä puhutavat voidaan nähdä kahden eri lähtökohdista puhuvan toimijan argumentaatiomuotoina, ja tätä kautta on mahdollista olettaa, että ne ovat käytössä yleisemminkin tämänkaltaisten toimijoiden puhetavoissa. Pohjimmiltaan kummastakin diskurssista on löydettävissä samat vapaaehtoisen liitetyt motivaatiolähtökohdat: halu auttaa/antaa jotakin omasta hyvästä, halu kokea jotain ”aitoa” tai ”paikallista”, sekä pyrkimys siihen, että vapaaehtoistyön tekeminen hyödyttää myös tekijäänsä. Taulukossa 2. esitetään tutkimuksen tausta-oletukset ja analyysin keskeiset tulokset tiivistettynä.

Taulukko 2.

	Kilroy Travels	Etelän vapaaehtoisohjelma
Toimija	nuorisomatkoimisto	kansalaisjärjestö
Miksi vapaaehtoistyöhön?	”vapaaehtoistyö on merkityksellistä, antoisaa ja uudenlaista matkailua”	”vapaaehtoistyö tarjoaa henkilökohtaisen ikkunan kehityksensä arkipäivään”
Diskurssi	touristic volunteerism (matkailullinen vapaaehtoisuus)	genuine volunteerism (tarkoituksellinen vapaaehtoisuus)
Metaforat	pako aitoon maailmaan, meaningful travel	syväasukellus etelän arkeen, ikkuna kehityksensä myksiin
Vapaaehtoistyön luonne	tuotteistettu matkailuelämys, kesto lyhimmillään pari viikkoa	järjestöjen vastavuoroisuus, kesto ½ vuodesta vuoteen
Tausta modernissa yhteiskunnassa	matkailu/ talous/ yksityinen sektori	kehitysyhteistyö/ non-profit/ kolmas sektori
Postmoderni argumentointi	vapaaehtoisturismi: ”tuotteistamme vapaaehtoistyön, siitä hyötyvät kaikki”	kulttuurivaihto: ”emme kehitä yksisuuntaisesti, vaan hyödyimme itsekin”

4 YHTEENVETO JA POHDINTA

Tämän tutkimuksen teoreettisessa osiossa keskusteltiin modernin perustan rikkoutumisesta, toisaalta traditioiden ja velvoitemoraalin säilymisestä uudenlaisen hedonismien rinnalla, sekä erilaisten eettisten vaihtoehtojen merkityksestä postmodernissa. Lähteenmaan (1998, 154-158) mukaan nuoret vapaaehtoiset reflektoivat vapaaehtoistyön tekemisen *yhdeksi mahdolliseksi elämän merkityksellistäjäksi* ja ensisijaisesti juuri sellaiseksi. Vapaaehtoistyön tekemisestä pitää saada itselleen hyvää mieltä, ja Äiti Teresan elämäntavan kaltainen totaalinen uhrautuminen ei juuri mielihyvää toisi. Postmodernille eettisyydelle keskeinen piirre on individualismlähtöisyys, joka mahdollisesti johtaa myös altruistiseen toimintaan. *Hedonistisen altruismin* ohella voidaan puhua *altruistisesta individualismista* tai *yksilöllisestä yhteisöllisyydestä*. Altruismin lajien, hedonistisen ja velvollisuuseettisen, kontekstuaalinen vaihtelu on siis täysin mahdollista, eikä siinä ole mitään perustavaa ristiriitaisuutta. Bauman näyttää Lähteenmaan mukaan tehneen johtopäätöksensä velvollisuus- ja tunnepohjaisen etiikan vastakkaisuudesta ja toisensa kumoavasta luonteesta melko kevein perustein – tai tarkoituksellisen provokatiivisesti. Toisaalta kaikki vapaaehtoiset eivät tiedä itsekään, miksi haluavat vapaaehtoistyötä tehdä; omat motiivit ovat itsellekin osin tuntemattomia. Verrattaessa tätä asennetta esimerkiksi 1970-luvun taistolaisiin, jotka julistivat toimivansa oikean asian puolesta ”kaikkensa uhraten”, on ero selvästi havaittavissa: postmoderni sosiaalinen identiteetti ja eettisyys eivät rakennu vain yhden suuren kertomuksen tai aatteen varaan. (Lähteenmaa 1998.)

Empiirisen aineiston analyysissä vertailtiin kansalaisjärjestön ja matkatoimiston puhetapoja lähtökohtaotuksenani se, että ne puhuvat eri diskurssein. Kilroyn ”rikkoii” puhetavallaan modernin yhteiskunnan luokitteluja muun muassa sen suhteen, että vapaaehtoistyö kuuluisi vain järjestösektorille, tai että vapaaehtoistyö olisi luonteeltaan aina ei-kaupallista. Toisaalta Kilroy vetosi puheessaan matkailijan anti-turistiseen asenteeseen, jota voidaan pitää moderniin yhteiskuntaan kuuluvana siinä mielessä, että se pyrkii sosiaaliseen erottautumiseen. Etvon puhetapa näytti horjuvan kahden ”käsitteistön”, vanhan ja uuden, välimaastossa. Modernille tyypilliset käsitteet, (esim. kehitysyhteistyö ja kehitysmää) sekä uudet käsitteet (esim. Etelä ja kulttuurinen vaihto) esiintyivät puheessa rinta rinnan.

Aineistodiskurssit voidaan liittää teoreettiseen käsitteenmäärittelyyn seuraavasti: ”genuine volunteerism” vastaa vapaaehtoistyöhön keskittyneitä turisteja eli aitoja/tarkoituksellisia vapaaehtoisturisteja, kun taas ”touristic volunteerism” vastaa matkailuun keskittyneitä vapaaehtoisturisteja, joille vapaaehtoisuus on yksi aktiviteetti ja sinällään ”matkailua”. Nämä diskurssit kuvaavat niitä prosesseja, joiden kautta kansainvälistä vapaaehtoistyötä määritellään ja tuodaan esille, eli ne vastaavat alkuperäiseen tutkimuskysymykseen.

Teoreettinen osio selvensi itselleni vapaaehtoisturismin motivaatiolähtökohtia: nykyisen sosiaalisen tilanteen eettisyyttä ei suinkaan määrittele ”puhdas altruismi”, eikä tässä tilanteessa sinällään ole mitään vikaa. Jokista ym. (1993, 97) lainatakseni ei kuitenkaan ole lainkaan samantekevää, millaiset, seurauksiltaan kenties hyvinkin erilaiset, sosiaalisen todellisuuden versiot saavat hallitsevan aseman. Niinpä diskurssianalyttista tutkimusta tehdessä on toisinaan tärkeää *paneutua ideologisiin seurauksiin ja tämän pohjalta kritisoida sellaisia käytäntöjä ja diskursseja, jotka ovat legitimoimassa erilaisia alistussuhteita*. Ideologiset seuraukset eivät välttämättä ole läsnä analysoitavassa aineistossa, vaan niitä voisi pikemminkin kuvata aineistoon tukeutuvan spekulatiivisen päättelyn tuloksiksi. (Jokinen ym. 1993, 97.)

Näin ollen esittelen oman arvioni vapaaehtoisturismin tulevaisuudennäkymistä nyt. Millaisia ongelmia, mahdollisuuksia tai uhkakuvia ilmiön kasvuun mahdollisesti liittyy? Ensiksikin, suhtaudun tietyllä varauksella siihen, että vapaaehtoistyö ”tuotteistetaan” kaupallisiin tarkoituksiin. Perustelen näkökantani maalaamalla eräänlaisen tulevaisuuden uhkakuvan: muutaman vuoden kuluttua, jos kaupallinen vapaaehtoisturismi kasvaa voimakkaasti ja hallitsemattomasti, seuraukset voivat olla monella tapaa tuhoisat. Vapaaehtoistyön suosion kasvaessa lisää paikallisyjärjestöjä rekrytoidaan mukaan. Matkatoimistot maksavat järjestöille siitä, että ne ottavat vapaaehtoisturistin suojiinsa pariksi viikoksi: majoittavat, ruokkivat ja pitävät huolen, että turisti ”saa, mitä haluaa”. Tällaisessa tilanteessa aiemmin todelliseen tarpeeseen vastanneet järjestöt saattavat alkaa välittää enemmän turistin tyytyväisyydestä kuin siitä, että avustustyö tulee kunnolla tehdyksi. Helpon rahan perässä alalle tulee pian myös huijareita ja onnenonkijoita, jotka kaupittelevat turistikohteissa ”vapaaehtoisipaketteja” omatunnontuskista kärsiville länsimaalaisille. Lyhytaikaisessa työssä, vieraassa

kulttuurissa ja vieraassa järjestössä oleva vapaaehtoinen saattaa myös olla suoranainen hidaste tai este muille järjestön työntekijöille. Ilman erityistaitoja tai hetken mielijohdeesta vapaaehtoistyöhön lähtenyt turisti saattaa myös pettyä tai kyllästyä nopeasti. Pahimmillaan seurauksena voi olla tilanne, jonka Mustonen (2005, 168) on raportoinut eräästä intialaisesta avustusjärjestöstä: perille päästyään nuoret, länsimaalaiset vapaaehtoiset unohtavat altruistiset motiivinsa ja päätyvät sen sijaan polttelemaan marihuanaa, joka kasvaa alueella luonnostaan. Tämä on tietenkin äärimmäinen kärjisty, mutta havahduttaa huomaamaan vapaaehtoisturismin eettiset haasteet.

Uhkakuvia maalailevan näkökannan lisäksi on myös toinen mahdollisuus: vapaaehtoistyön ja matkailun yhdistämisestä saattaa hyvinkin syntyä uudenlaisia, toimivia, ja eri osapuolia tyydyttäviä ratkaisuja. Vapaaehtoisturismista saattaa oikein organisoituna ja harkittuna kehittyä todellista kestävä matkailua, joka edistää rauhaa ja kulttuurien välistä ymmärrystä. Tärkeimpänä kysymyksenä ja jatkotutkimusaiheena tulisi pohtia, miten vapaaehtoisturismista voitaisiin kehittää toimiva järjestelmä. Itse korostaisin tässä yhteydessä seuraavia yleisluontoisia asioita: ensiksi, vapaaehtoistyöhön lähtevän turistin pitäisi hallita joitain erityistaitoja, joista on hyötyä vastaanottavalle projektille. Toiseksi, jonkinlaisia rajoituksia (esim. ikä, kokemus) tulisi asettaa sille, kenet vapaaehtoistyöhön hyväksytään. Kolmanneksi, vapaaehtoistyön kaupallista välitystoimintaa harjoitettaisiin vain luotettavien ja ammattitaitoisten kumppaneiden välillä. Neljänneksi, vapaaehtoistyön kestolle asetettaisiin minimiraja, jotta esimerkiksi sairaalan kaltaisiin vaativiin olosuhteisiin ei pääse töihin vain viikoksi. Viimeisenä ja tärkeimpänä, asenteissa olisi tapahduttava muutosta. Vapaaehtoistyön tekeminen pelkästään omaa sosiaalista statusta kohottaakseen ei yksinkertaisesti ole eettisesti hyväksyttävää saati kestävä. Ideaalitapauksessa vapaaehtoturisti ei pyri pelkästään hauskanpitoon tai oman egonsa pönkittämiseen, vaan tunnistaa vastuunsa ja motiivinsa. Ensisijaisesti rentoutumiseen tähtäävän turistin on parempi jättää vapaaehtoistyön tekeminen muille. Kokonaispaketin toimivuuden kannalta ihanteita ja uhrauksia ei voida erottaa toisistaan. Kansainväliseen vapaaehtoistyöhön lähtijän tulisi siis tarkasti miettiä omia erityistaitojaan ja sitoutumiskykyään vapaaehtoistyöhön.

Yhteiskunnallisena ilmiönä vapaaehtoisturismi (tai vapaaehtoismatkailu) hakee vasta muotoaan, ja nimenomaan tästä syystä kehittävä keskustelu on paikallaan juuri nyt.

Vapaaehtoisturismin tarjoamien mahdollisuuksien todellinen hyödyntäminen on mielestäni mahdollista vasta silloin, kun myös ihmisten ajattelutavoissa ja asenteissa on tapahtunut muutosta. Kaikissa ihmisten välisissä suhteissa, myös matkailussa, kyse pitäisi olla toista varten olemisesta, ei vain toisen kanssa olemisesta. Jään kiinnostuneena seuraamaan, havahtuvatko suuremmat matkailijamäärät globaalien vastuun ottamiseen vapaaehtoistyön muodossa, ja millaisia muotoja ilmiö lopulta saa.

KIRJALLISUUS

Bauman, Zygmunt (1993) *Postmodern Ethics*. Blackwell. Oxford.

Bauman, Zygmunt (1996) *Postmodernin lumo*. Suomentanut Jyrki Vainonen. Vastapaino. Tampere.

Brown, S. & Lehto, X. (2005) Travelling with a Purpose. Understanding the Motives and Benefits of Volunteer Vacationers. *Current Issues in Tourism*, 8 (6): 470 – 496.

Brown, S. & Morrison, A.M. (2003) Expanding Volunteer Vacation Participation. An Exploratory Study on the Mini-Mission Concept. *Tourism Recreation Research*, 28 (3): 73 – 82.

Butcher, J. (2003) *The Moralisation of Tourism. Sun, Sand ...and Saving the World?* Routledge. Lontoo.

Cohen, E. (2004) Backbacking: Diversity and Change. Teoksessa Richards & Wilson (toim.) (2004) *Global Nomad. Backbacker Travel in Theory and in Practice*. Channel View Publications. Clevedon. 43 – 59.

Fairclough, Norman (1998) *Discourse and Social Change*. Polity Press. Cambridge.

Feifer, M. (1985) *Tourism in History. From Imperial Rome to the Present*. Stein and Day. New York.

Giddens, Anthony (1990) *The Consequences of Modernity*. Polity Press. Cambridge.

Ilmonen, Kaj (1998) Moraalikysymysten ajankohtaisuus. Teoksessa Ilmonen, Kaj (toim.) (1998) *Moderniteetti ja moraali*. Gaudeamus. Helsinki. 5 – 22.

Jallinoja, Riitta (1991) *Moderni elämä. Ajankuva ja käytäntö*. SKS. Helsinki.

Jokinen, Arja & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (1993) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino. Tampere.

Jokinen, Arja (1999) Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Jokinen & Juhila & Suoninen (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino. Tampere. 126 – 159.

Kontogeorgopoulos, N. (2003) Keeping Up with the Joneses. Tourists, Travellers, and the Quest for Cultural Authenticity in Southern Thailand. *Tourist Studies*, 3 (2): 171 – 203.

Laitinen et al. (1990) *Mitä kehitysavun jälkeen?* Kehitysyhteistyön Palvelukeskuksen julkaisusarja. Helsinki.

Leskinen, Tapio (2003) *Globaalin auttajan arvot ja moraali. Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoiseen kehitysyhteistyöhön*. Yhteisvastuukeräyksen julkaisuja. Helsinki.

Lilach et al. (2003) Globalization and the Role of Educational Travel to Israel in the Ethnification of American Jews. *Tourism Recreation Research* 28 (3): 15 – 24.

Lindberg, Marketta (2004) Kehityksen kieli – luodaanko maailma sanoilla? Teoksessa Gylling, Heta (toim.) (2004) *Kehityksen etiikka ja filosofia*. Gaudeamus. Helsinki.

Lähteenmaa, Jaana (1998) Nuoret vapaaehtoistyöntekijät ja hedonistinen altruismi. Teoksessa Ilmonen, Kaj (toim.) (1998) *Moderniteetti ja moraali*. Gaudeamus. Helsinki. 146 – 164.

MacCannell, Dean (1999) *The Tourist. A New Theory of the Leisure Class*. University of California Press. Berkeley.

Matthies, Aila-Leena (1999) Ekonomistisen ja eettisen vuoropuhelu. Teoksessa Hokkanen & Kinnunen & Siisiäinen (toim.) (1999) *Haastava kolmas sektori*.

Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. Helsinki. 40 – 60.

Munt, I. (1994) The 'Other' Postmodern Tourism. Culture, Travel and the New Middle Classes. *Theory, Culture & Society*, 11: 101 – 123.

Mustonen, Pekka (2005) Volunteer Tourism. Postmodern Pilgrimage? *Journal of Tourism and Cultural Change*, 3 (3): 160 – 177.

Mustonen, Pekka (2006) *Postmodern Tourism. Alternative Approaches.* Publications of the Turku School of Economics. Tampere.

Nylund, Marianne (2000) *Varieties of Mutual Support and Voluntary Action. A Study of Finnish Self-Help Groups and Volunteers.* The Finnish Federation for Social Welfare and Health. Helsinki.

Obenour, W.L. (2004) Understanding the Meaning of the 'Journey' to Budget Travellers. *International Journal of Tourism Research*, 6: 1 – 15.

Taylor, Charles (1989) *Sources of the Self. The Making of the Modern Identity.* Cambridge University Press. Cambridge.

Urry, John (1990) *The Tourist Gaze. Leisure and Travel in Contemporary Societies.* Sage. Lontoo.

Wearing, S. (2001) *Volunteer Tourism. Experiences That Make a Difference.* CABI. Wallingford.

Yeung, Anne Birgitta (2004) *Individually Together. Volunteering in Late Modernity: Social Work in the Finnish Church.* The Finnish Federation for Social Welfare and Health. Helsinki.

MUUT LÄHTEET

Etvo (ei vl.) ”Etelän vapaaehtoisohjelma”, osoitteessa: <http://www.etvo.fi/esittely/> (haettu: 8.12.2006), kts. LIITE 2.

Kilroy (ei vl.) ”Volunteer travel ...is meaningful travel”, osoitteessa: <http://www.kilroy.fi/Asia/Volunteer.htm> (haettu: 8.12.2006), kts. LIITE 1.

Markkanen, Sari (2006) ”Kolumni: Ei mitään tytteleitä” (16.11.2006), osoitteessa: http://etvo.fi/tiedotteet/etvo-koordinaattorin_kolumni (haettu: 8.12.2006), kts. LIITE 2.

Salminen, Esa (2006) ”Uusi, uljas Etvo auttaa järjestöhankeissa” (17.11.2006), osoitteessa: <http://www.kepa.fi/uutiset/5424/> (haettu: 8.12.2006), kts. LIITE 2.